

Op zoek naar het juiste antwoord

DE EXAMENS HAVO VWO VAN 2008

Na Nederlands en Engels is geschiedenis het vak met de meeste leerlingen, bijna driekwart van de havo en meer dan de helft van de vwo-kandidaten doet eindexamen geschiedenis. Wat vinden die leerlingen, hun docenten en anderen van de examens van dit jaar?

► NRC Handelsblad,
21 mei 2008

Vanaf de invoering van de centrale geschiedenisexamens is Indonesië voor de derde keer aan de beurt. Het onderwerp Van Nederlands-Indië tot Indonesië 1942-1949 in 1976 was nog beperkt in opzet en periode. Het thema in 2001 en 2002, Nederlands-Indië en Indonesië, Vier eeuwen contact en beïnvloeding 1600-2000, was veel ambitieuzer in opzet en uitvoering. Het thema van 2007-2008 is inhoudelijk grotendeels identiek aan 2001, maar met een iets gewijzigde vraagstelling. Het nieuwe onderwerp, Ten oorlog! Oorlog als maatschappelijk fenomeen, is als een van de laatste onderwerpen door een stofomschrijvingscommissie (zie kader) opgesteld. Vier Europese oorlogen, de Coalitieoorlogen tegen Frankrijk, de Krimoorlog, de Frans-Duitse oorlog en de Eerste Wereldoorlog, worden beschreven als 'maatschappelijk fenomeen'. Er wordt dus nauwelijks aandacht besteed aan de militair-technische aspecten van deze oorlogen of aan de negentiende-eeuwse diplomatieke ontwikkelingen. In beide stofomschrijvingen zijn relevante kenmerkende aspecten uit het nieuwe examenprogramma (zie kader) toegevoegd en nader ingevuld.

De reacties

De afgelopen jaren hebben *Volkskrant* en *NRC Handelsblad* de examens door vakspecialisten laten maken. Dit jaar was dat niet het geval. De journalisten van NRC zochten hun eigen oude vakleraar van het examen vak dat aan de beurt was op met het examen van die dag. De geschiedenisleraar in NRC (65 jaar, tot 2003 voor de klas) vond het examen te doen, maar verwonderde zich over de lange perioden

die in de thema's werden besproken. Dat zou volgens hem leiden tot oppervlakkigheid. Verder vond hij: 'Voor dit examen moest je flink gestampt hebben. De meeste vragen kon je alleen beantwoorden als je de stof behoorlijk onder controle had.'¹ In *Trouw* verscheen een kritisch artikel over het docentenforum op de VGN-site. Het aantal klachten bij het Laks over geschiedenis was in absolute aantallen groot, maar relatief lager dan de afgelopen jaren. Uit de 'exit-polls' van collega's bij de uitgang van de examenzalen bleek ook dat de leerlingen het 'wel te doen' vonden. Van tijdgebrek leek niet echt sprake te zijn geweest.

De recensent in *Kleio* (jaargang 49, nummer 5) zette zijn kanttekeningen, maar was niet negatief en bij het vwo-examen zelfs vol mededogen met de examenmakers. De regiovoorzitters van de VGN examenvergaderingen maken algemene opmerkingen over het examen. Daarin zeggen zij over het havo-examen: 'Grote' onderwerpen als het Cultuurstelsel en de Indonesische onafhankelijkheidsstrijd worden slechts zijdelings aangeroerd; Regelnummers bij de bronnen ontbreken opnieuw; Woordgebruik zet de leerlingen af en toe op het verkeerde been; Tijds aanduidingen niet altijd even duidelijk: 'omstreeks' (voor en/of na?), 'begin' (hoever loopt dat?); In de volgorde van de vragen wordt de chronologie soms losgelaten, bv. vraag 9 en 10; Nog steeds inwisselbare vragen tussen vwo en havo, en: 'In het algemeen is dit een goed na te kijken examen, met name het gedeelte Ten Oorlog!, hoewel het antwoordmodel meer onvrede oproept dan de vraagstelling.'

Stefan Boom is toetsdeskundige geschiedenis bij het Cito.

HOE ZAT HET OOK ALWEER?

Bij het vwo-examen werd vastgesteld: 'Hoewel weinig leerlingen echt in tijdnood kwamen, is aan de kwaliteit van de laatste antwoorden af te lezen, dat de energie behoorlijk op was; (het examen is) zeker niet te moeilijk, niet zo uitdagend, af en toe een 'invuloefening'. Opnieuw te weinig discriminatoire werking: goede leerlingen kunnen niet uitblinken, slechte gaan niet echt onderuit. Nederlands-Indië: de tussenperiode (is) sterk onderbelicht; Ten oorlog!: geen diachrone benadering, veel 'politieke' vragen, minder 'maatschappelijke' vragen en geen militair-technische vragen. Over de bronnen: plaatjes veel te bekend; teksten leuk, maar niet op niveau, mag wel tandje hoger. Vraagstelling/c.v.: hier en daar onduidelijk of misleidend.'

Sinds een aantal jaren worden er geen regelnummers meer aan de tekstbronnen meegegeven. Met die nummers wordt niets gedaan, en de leesbaarheid wordt er slechter door (met name voor dyslectici). Regelnummers suggereren dat er geciteerd zou moeten worden in het antwoord, en dat willen we niet meer. In de septembermededeling van vorig jaar is dat aangegeven. Ieder jaar zijn per onderwerp één à twee vragen identiek voor havo en vwo. Dat is geen gebrek aan inspiratie van de vragenmakers, maar dient om data te verzamelen voor onderzoek naar het verschil in niveau tussen havo en vwo. Zolang de geschiedenisexamens op hetzelfde moment worden afgenomen, is daar geen bezwaar tegen. In principe staan de vragen in chronologische volgorde, maar eigenlijk zijn het de bronnen die de chronologie bepalen. Vragen kunnen langere perioden bestrijken, of kennis aanboren die gaat over de tijd voor of na de bron, en dan wordt de volgorde schijnbaar verstoord.

Op het internetforum van de VGN vond opnieuw een geanimeerde discussie plaats. Op het havoforum werd door meer docenten (15) een topic gestart dan op het vwo forum (10). De meest besproken en bekeken vraag (met 30 reacties en 1960 bezoekers) was bij de havo vraag 6 (over de grondstoffen voor de Nederlandse industrie). Bij het vwo werd vraag 1 het meest bekeken (1279 bezoekers), maar vraag 13 had de meeste reacties (14). Over het algemeen is er beschaafd over de vragen gediscussieerd. Op een enkele denigrerende uitspraak na (over 'cito fetisjist'), waren er weinig wanhoopskreten te horen over de zware klus die de geschiedenisleraren hebben aan het nakijken van hun examens. Zelfs de collega's van Nederlands hadden medelijden, werd opgemerkt. Toch bleek het examen beter en sneller na te kijken dan in vorige jaren. De twee volgordevragen en het verdwijnen van de stelopdracht hebben daar zeker aan bijgedragen. Een algemeen punt werd aangedragen in een debatje over het correctievoorschrift. Bij veel vragen wordt

Het centraal eindexamen geschiedenis toetst twee thema's die in een stofomschrijving zijn vastgesteld, samen met domein A (vaardigheden en benaderingswijzen). De thema's werden tot nu toe opgesteld door een door de VGN samengestelde commissie van drie geschiedenisdocenten en een wetenschappelijk specialist. Na goedkeuring door de opdrachtgever (het ministerie) werden deze stofomschrijvingen in de Gele katernen openbaar gemaakt. Vanaf het volgende examen (2009) vindt de vaststelling van de stofomschrijving plaats onder directe verantwoordelijkheid van de Cevo en wordt het thema door de Cevo in een syllabus gepubliceerd.

*Op grond van de stofomschrijving stelt de vaksectie geschiedenis van de Cevo een constructieopdracht op, die door Cito wordt uitgevoerd. Een constructiegroep van een drietal docenten met examenklassen begint dan met het maken van vragen over een van de thema's. Deze vragen worden besproken en getoetst aan de constructieopdracht door de vaksectie van de Cevo en beoordeeld door screeners (bijvoorbeeld wetenschappers gespecialiseerd in de onderwerpen). Als de vragen deze toets der kritiek doorstaan hebben, worden de examens gedrukt en naar de scholen verzonden. Er worden voor havo en vwo een eerste, tweede en derde tijdvak geproduceerd (en een examen voor het experimentele januari-examen). Omdat het derde tijdvak, dat door de staatsexamencommissie in augustus wordt afgenomen, geheim is, kan dat twee keer worden gebruikt. Er worden dus per onderwerp, per schooltype, in twee jaar minimaal vijf verschillende examens gemaakt. Veel van onze buitenlandse collega-docenten zijn jaloers op de grote inbreng vanuit de vakvereniging en het veld op de centrale examens. Zowel bij de omschrijving van de onderwerpen, de constructie van de vragen, de vaststelling door de Cevo en de correctie van het werk is de inbreng van 'gewone' geschiedenisleraren groot. In bijvoorbeeld Groot-Brittannië is dat heel anders. Daar regelen de **examination boards** met veel minder inbreng uit het veld de examens, inclusief de correctie van het werk van de leerlingen. Het examensysteem is daarmee een stuk minder transparant dan het Nederlandse.*

aangegeven dat het gaat om een voorbeeld van een juist antwoord, waarmee de examenmakers laten zien dat ook andere interpretaties dan die vanuit de stofomschrijving mogelijk zijn:

'Ik vind 'een voorbeeld van een goed antwoord' een zwaktebod. Waarom deze titel niet veranderen in (een lijstje van) 'verplichte ingrediënten van het antwoord'? Ik weet niet wie van jullie allen bij het maken van een antwoordmodel van een pw/se wel eens met 'een voorbeeld van een goed antwoord' werkt, ik doe het niet.' 'Nee, ik werk met een antwoordmodel. Maar dat is dan wel een *model*, en als er andere redelijke of juiste antwoorden langskomen, waaraan ikzelf niet had gedacht, dan is het onzin om dat niet te voorzien van punten. Sluitende lijstjes bestaan echt niet. Ik vind jullie benadering nogal frikkelig. Dat neemt niet weg dat nogal wat vragen uit dit examen ver onder de maat zijn en sommige normantwoorden ook.'

'Ook mee eens! Geweldig als de leerlingen historisch juiste antwoorden geven die ik zelf niet bedacht had! Die voeg ik dan later toe. De makers van het CSE kunnen wel wat meer mogelijkheden/voorbeelden zelf bedenken en

► Gemiddelde p-waarde voor de twee volgorde vragen bij havo 32, nieuwe stijl 66 en vwo 36. Hoe hoger de p-waarde hoe makkelijker de vraag, een vraag met een p-waarde <30 is te moeilijk, > 80 te makkelijk. Vragen waarbij 40 < p < 70 hebben een goede moeilijkheidsgraad.

► In het Woordenboek der Nederlandse taal wordt onder een voorbeeld verstaan: 'Concreet (= werkelijk bestaand; zich feitelijk, in de realiteit voordoend) geval, niet toelichtende of kenmerkende waarde voor een algemeenheid waarvan het een realisering is of waartoe het behoort; inz.: concreet geval dat ter verduidelijking, staving of specificering van iets naar voren wordt gebracht; concreet toelichtend of kenmerkend geval.' <http://gtb.inl.nl>

op het CV model aangeven, zodat we deze discussies hier kunnen verminderen!!!'

Opvallende vragen

Wat waren bijzondere vragen in de drie examens van dit jaar? In het reguliere havo-examen was de moeilijkste vraag de laatste vraag uit het onderwerp Nederlands Indië (vraag 14), een reproductieve vraag over de stof aan het eind van het thema. Vrijwel even moeilijk was de eerste vraag. In het algemeen willen we een eenvoudige instapvraag, maar dat was deze volgordevraag absoluut niet, minder dan één derde van de kandidaten haalde de twee punten die met deze vraag te verdienen waren. Door de volgordevraag aan het begin te zetten, wilden de examenmakers de kandidaten even laten stilstaan bij het hele onderwerp Nederlands Indië. De volgordevraag in het tweede thema was de op twee na moeilijkste vraag: blijkbaar is dit een moeilijke vraagvorm voor havisten. In de komende examens zullen de volgordevragen wat minder gedetailleerd moeten worden. Er zou niet alleen door leerwerk, maar ook door historisch redeneren tot een juiste volgorde gekomen moeten worden. In het nieuwe stijl havo-examen gingen de volgordevragen wel goed. De vwo kandidaten hebben ook veel moeite met de volgordevragen (wellicht mede door de onduidelijkheid in vraag 17 die helaas een erratum nodig maakte)². De tabelvraag (vraag 4), die vroeg een tabel te dateren, was ook erg moeilijk. Veel havisten wisten niet wat planters waren, vaak werden die niet

beschouwd als Europese ondernemers.

Sinds de invoering van het nieuwe examenprogramma is het uitleggen met een eigen voorbeeld een belangrijke vaardigheid voor de examenkandidaten geworden. Als voorafschaduwung daarvan is in het havo-examen op een aantal plaatsen naar het geven van een voorbeeld gevraagd. In vraag 9 moest een voorbeeld uit de bron worden gehaald, in vraag 6, 15 en 28 moest met een eigen voorbeeld een uitleg van een begrip worden gegeven. Vooral over vraag 6 werd veel gediscussieerd. Een voorbeeld is concreet, dat zou in de geschiedenislessen duidelijk moeten worden gemaakt.³

De makkelijkste vraag in het havo-examen was vraag 24, waarin bij een foto van enthousiaste vrijwilligers duidelijk gemaakt moest worden waarom die in het begin van de Eerste Wereldoorlog moest zijn genomen. Voor de kandidaten van de pilotscholen was vraag 19 de moeilijkste (over liberalen en de sociale kwestie) en vraag 15 de makkelijkste (over representativiteit). In het vwo examen was vraag 4 (de prent over de NHM, overlap met havo) de makkelijkste, direct gevolgd door de moeilijkste vraag van het examen, vraag 5, een volgordevraag. Vraag 26 was in het Ten oorlog!-deel de moeilijkste vraag voor de vwo-kandidaten.

Hoe verder?

De examens waren dit jaar beter en sneller na te kijken, daarover lijkt iedereen het eens. Er wordt vaak opgemerkt, meestal instemmend, dat er nu meer geleerd

zou moeten worden om een voldoende te halen. Dat het niveauverschil tussen havo en vwo nog niet veel duidelijker is geworden, en dat de differentiatie tussen goede en minder goede kandidaten groter zou kunnen, wordt door de cijfers van de toets- en itemanalyse bevestigd.

Bij de opstelling van het correctievoorschrift moeten keuzes worden gemaakt. Een open vraag bij geschiedenis, een vak waar allerlei interpretaties hun plaats opeisen, heeft niet één juist antwoord. De professionaliteit en vakkennis van de geschiedenisdocent(e) moet garanderen dat de antwoorden van zijn of haar leerlingen een juiste beoordeling krijgen. Vakinhoudelijk bij- en nascholing bij onze wisselende onderwerpen is daarom van groot belang.

In het nieuwe examenprogramma is voor het centraal schriftelijk examen een tijdelijke maatregel genomen. Wanneer die afloopt is nog niet bekend. Wel is uit de pilotexamens langzamerhand duidelijk geworden dat de examenmakers weliswaar in staat zijn een valide en aanvaardbaar examen nieuwe stijl te maken, maar dat voor de voorbereiding van de kandidaten op het nieuwe examen weinig houvast is te vinden in het programma. Maar bij landelijke invoering is dit op te vangen door het beschikbaar stellen van veel voorbeeldexamens waarmee in ruime mate geoefend kan worden.

In 2007 is het examenprogramma geschiedenis voor havo/vwo volledig veranderd. De tien tijdvakken met hun 49 kenmerkende aspecten zijn ingevoerd en domein A is aangepast. Het gaat bij de kenmerkende aspecten niet om reproduceerbare namen, termen en begrippen, maar om 'oriëntatiekennis', die niet centraal is vastgelegd. Examenkandidaten moeten de kenmerkende aspecten kunnen verduidelijken met hun eigen voorbeelden.

Als overgangsmaatregel (voor onbepaalde tijd) zijn de twee thema's voor het centraal schriftelijk eindexamen gehandhaafd. Alleen op de acht pilotscholen is nu ervaring opgedaan met een havo-examen volgens het nieuwe programma, zonder twee door stofomschrijvingen afgebakende thema's. In 2010 zal voor het eerst een vwo-examen volgens het nieuwe programma worden afgenomen, op dezelfde acht (plus één) pilotscholen. Wanneer het nieuwe examenprogramma op alle scholen verplicht wordt, is op dit moment niet bekend. In de syllabus van 2009 zijn voor het examen van 2010 nog twee thema's, Vietnam en Dynamiek en stagnatie in de Republiek, vastgelegd (zie www.cevo.nl). Op de Cevo-site verschijnt binnenkort een werkversie van een syllabus voor het nieuwe examenprogramma, met een uitwerking van de domeinen en voorbeeldvragen uit de pilotexamens.

UIT HET EXAMENVERSLAG VAN 2008

	vwo	havo	havo
	geschiedenis	geschiedenis	geschiedenis nieuwe stijl
Totaal aantal kandidaten	19065	32833	676
Aantal vragen	28	28	29
P ⁺ -waarde totale steekproef	0,60	0,53	0,60
P ⁺ -waarde, alleen jongens	0,61	0,54	0,62
P ⁺ -waarde, alleen meisjes	0,60	0,52	0,58
Maximumscore	77	76	77
Gemiddelde score	46,4	40,1	46,0
Normeringsterm	0,7	1,5	0,8
Gemiddeld cijfer	6,1	6,2	6,2
Percentage onvoldoendes (<5,5)	26	25	24
Standaardafwijking	9,5	10,2	9,1
Betrouwbaarheid (asympt. GLB)	0,80	0,80	0,80

Bron: http://cito.nl/vo/ce/verslag/eind_fr.htm